

УДК 343.431

Лемак Крістіна Едуардівна –

студентка 1 курсу магістратури 1 групи Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Kristina E. Lemak –

student of 1 year of master's degree 1 group of Juridical Personnel Training Institute for the Security Service of Ukraine Yaroslav Mudryi National Law University (77 Pushkinska St., Kharkiv, 61024, Ukraine)

Запобігання корупції в сфері незаконної трансплантації органів і тканин людини

У статті розглянуто проблему корупції у сфері трансплантації органами і тканинами людини. Досліджено основні причини корупції та шляхи їх уникнення. А також проаналізовано останні зміни, що стосуються даної сфери. Автор наполягає на можливості трансплантації органів не тільки близьким особам, але й особам, які укладуть контракт з донором.

Ключові слова: трансплантологія, корупція, незаконна трансплантація органів і тканин.

В статье рассматривается проблема коррупции в сфере трансплантации органов и тканей человека. Исследованы основные причины коррупции и пути их предотвращения. А также проанализированы последние изменения, касающиеся данной сферы. Автор настаивает на возможности трансплантации органов не только близким лицам, но и лицам, которые подпишут контракт с донором.

Ключевые слова: трансплантология, коррупция, незаконная трансплантация органов и тканей.

K.E. Lemak Prevention of Corruption in the Area of Illegal Transplantation of Bodies and Tissues

Today, it is important to address the issue of illicit transplantation of human organs and tissues, as Ukraine is the last-place transplant in other countries. Unfortunately, there are no other methods currently available to save the lives of individuals, so it is very important to investigate and find out all the causes and ways to counteract corruption in this area. It should also be noted that one of the components of corruption in this area is the abuse of special subjects by the norms stipulated by the legislation that lead to socially dangerous consequences. This article provides statistics on organ transplantation needs in the world as a whole, as well as in Ukraine. Also, the article gives the main reasons for the illegal transplantation of human organs and tissues. The studies concerning this topic are analyzed and the most important theses are highlighted. A number of anti-corruption measures have also been proposed in this area. The author proposes to strengthen the control over the medical institutions that transplant organs and tissues; improve the mechanism of law enforcement interaction, migration and border control; to develop an effective unified system for keeping records of transplantation and to make sure that persons in need of transplantation are properly prioritized. It should be noted that it is difficult for law enforcement agencies to deal with the illegal transplantation of human organs and tissues, since police officers do not have sufficient knowledge in the field. The author underlines that the following state law enforcement agencies should counteract corruption in the mentioned sphere: the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the National Agency for Prevention of Corruption and the Specialized Anti-Corruption Prosecution under the Prosecutor General's office.

One of the most effective counteraction to corruption in this area is the legalization of organ and tissue transplants to those in need. Legislation in this area should be amended and changes should be made to persons who may be transplanted. That is, organ transplantation can be performed not only by close relatives, but also by contractors with a donor.

Keywords: transplantology, corruption, illicit organ and tissue transplantation.

Постановка проблеми. Сьогодні важливим є вирішення питання, щодо незаконної трансплантації органів і тканин людини, оскільки Україна посідає останнє місце в сфері трансплантації серед інших держав. На жаль, наразі не існує інших методів для того щоб врятувати життя осіб, тому дуже важливим є дослідити та з'ясувати всі причини та способи протидії корупції в даній сфері. Слід також зазначити, що однією з складових корупції в даній сфері є зловживання спеціальними суб'єктами нормами, що передбачені законодавством, які призводять до суспільно небезпечних наслідків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У статтях Б. М. Головкіна досліджено проблемні питання трансплантації органів та тканин людини. Б. М. Головкін зазначав, що відсталість вітчизняної медицини у засвоєнні інноваційних методів лікування тяжких хвороб у купі з недосконалим законодавством про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини, з одного боку, не дозволяють у повній мірі реалізувати громадянам право на свободу донорства і трансплантації, а з другого боку, - не сприяють надійному захисту їх прав та свобод засобами кримінально – правової охорони [5, с. 22-23] .

За словами Б. М. Головкіна, одним з способів вирішення даної проблеми може стати запровадження програми компенсації живим донорам органів, тканин та інших анатомічних матеріалів людини за рахунок бюджетних коштів та позабюджетних джерел фінансування [5, с. 25–26] .

Невирішені раніше проблеми. Незважаючи на те, що корупція у сфері трансплантації органами та тканинами людини досить поширене явище, досить мала кількість науковців присвячує свої дослідження даному питанню. Наразі не врегульованим залишається питання, щодо способів запобігання корупції в даній сфері. Варто проаналізувати, основні причини, які сприяють вчиненню злочинів в сфері трансплантації та запропонувати ефективні методи протидії.

Метою статті є аналіз основних факторів, що впливають на вчинення корупції в сфері трансплантації, їх вивчення та шляхи усунення.

Виклад основного матеріалу. Питання, щодо корупції в сфері незаконної трансплантації органами та тканинами людини є досить актуальними в наш час. Наразі світова потреба складає близько одного мільйона клінічних трансплантацій нирки, серця, печінки, не включаючи інших органів. Відображення клінічної ефективності такого методу лікування є показники річного виживання. В передових клініках, цей показник складає для нирок: 90-95 %; серця – 85%; печінки – 80% [1, с. 2]. Враховуючи таку потребу в трансплантації органів та тканин людини, можна сказати, що існують країни, які є донорами для надання своїх органів для незаконної трансплантації. Здебільшого це країни, які мають низький рівень життя, а також ті, в яких належним чином не контролюється незаконна трансплантація органів та тканин людини. До таких країн слід віднести: Молдову, Україну, Румунію.

За даними Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми у 2017 році поліцейські виявили 346 злочинів у сфері торгівлі людьми, зокрема викрито та затримано 16 членів організованих злочинних груп [2].

Спостерігається значний приріст корупції в даній сфері, оскільки кількість осіб, що потребують трансплантації з кожним роком зростає, а питання щодо збільшення фахівців та можливостей зменшується. Основні види корупції в даній сфері полягають у наданні хабарів, для того щоб зайняти першочергове місце при трансплантації органів; в незаконному вимаганні лікарями неправомірної вигоди у зв'язку з проведенням трансплантації органів; зміни місця черги; порушенням законодавства, щодо осіб, які можуть бути донорами; наданням патологоанатомом органів померлої особи для трансплантації.

Обіг грошей в даній сфері складає від 20 тис. дол. США до 50 тис. дол. США за проведення операції лікарем – трансплантологом. Щодо цінової політики органів людини на «чорному ринку», то в середньому нирку можна придбати до 80 тис. дол. США; серце – 120 тис. дол.; печінку – близько 100 тис. дол. США [4].

Також, було виявлено такий спосіб незаконної діяльності в сфері трансплантології як схема фіктивного одруження з іноземцем.

Особа, матиме право отримати від близького родича органи за його згодою та провести операцію. Досить часто, виникає питання з приводу того, чому іноземці приїжджають саме в Україну для трансплантації органів та відповідь одна, Україна є однією з найбільш корумпованих країн в даній сфері. За щорічними даними Міжнародної організації, щодо індексу сприйняття корупції Україна посідає 120 місце та отримує 32 бали з 100 можливих [3].

Слід звернути увагу на те, що Україна має кордон з низкою таких країн як : Угорщина, Польща, Росія, Білорусь, Словаччина Румунія та Молдова. Тобто, вона виступає як країна – транзитер у сфері незаконної торгівлі органами та тканинами людини. За словами, О. В. Ілляшенка, на території України розгорнуто діяльність міжнародних рекрутингових центрів і дилерських мережі, які під прикриттям надання легальних послуг з укладення шлюбів, працевлаштування чи лікування за кордоном, фактично організували трансплантаційний туризм для наших громадян. Також, О. В. Ілляшенко зазначає, що механізм злочинної діяльності таких організацій включає такі етапи як: підшукування міжнародними брокерами донорів на території інших держав; торгівлю людьми та укладення іншої незаконної угоди, пов'язаної із переміщення донорів через державний кордон України; незаконну трансплантацію органів і тканин для продажу. Дані організації мають сформований склад та розподілені ролі. Так, вони включають медичний склад, юридичний склад, інформаційний, відділ замовлень, похоронне бюро, групи силового прикриття [6, с. 109 - 113].

Тобто, корупція в сфері незаконної трансплантації органів та тканин людини здійснюється, не тільки медичними установами, але й органами державної прикордонної служби України, що допомагають в незаконному перетині осіб та органів за межі території України. Також, правоохоронні органи повинні здійснювати більш жорстку перевірку організацій, що сформовані для незаконної трансплантації для органів та тканин людини.

Для зменшення корупції в сфері незаконної трансплантації органами та тканинами людини слід зробити аналіз методів запобігання даному діянню.

Перш за все, хочемо акцентувати увагу на тому, що варто запровадити ефективну модель протидії кримінальному бізнесу із незаконної трансплантації та торгівлі органами та тканинами людини шляхом розробки та прийняття Міжнародних стандартів протидії кримінальному бізнесу, що будуть включати ключові моменти: зниження попиту на незаконні послуги, зменшення їх пропозицій, усунення недоліків від незаконного обігу певних товарів та надання послуг [7, с. 38].

В своїх дослідженнях О. В. Ілляшенко доводить, що необхідно внести зміни до законодавства та дозволити розвиток в Україні живого донорства замість трупного, запровадити трупне донорство [6, с. 48-49].

Так, 31. 04. 2019 року було внесено зміни до ЗУ «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини». Дані зміни стосуються запровадженням використання Єдиної інформаційної системи трансплантації (далі – ЄДІСТ); згоду пацієнтів на посмертне донорство зможуть вносити та отримувати в ЄДІСТ сімейні лікарі; приймати рішення про трансплантацію органів від неживого донора та визначати черговість пацієнтів у списку очікування буде консилиум лікарів медзакладу, що виконує трансплантацію.

Щодо внесення даних змін питання їх правильності, на мою думку, можна вважати неоднозначним. Оскільки, запровадження ЄДІСТ можна вважати позитивними змінами, бо це зумовить певний контроль з боку держави та громадян за веденням трансплантацій. Натомість прийняття рішення про черговість пацієнтів у списку очікування лікарями медзакладів є спірним. Оскільки те, що рішення будуть прийматись медичними працівниками, буде сприяти корупції з боку осіб, які потребують трансплантації органів та медичних працівників. Більш доцільним, було б запровадження списку очікування за допомогою ЄДІСТ, де б містилась інформацію, з приводу актуальної потреби особи на трансплантацію та місця, яке вона займає в черзі.

Проаналізувавши, проблемні питання пов'язані з корупцією в сфері незаконної пересадки органів та тканин людини, варто зазначити, що необхідно посилити контроль за медичними установами, які здійснюють трансплантацію органів та тканин людини;

вдосконалити механізм взаємодії правоохоронних органів, міграційного та прикордонного контролю; розробити ефективну єдину систему, яка буде здійснювати облік в сфері трансплантології.

Щодо суб'єктів, які повинні здійснювати безпосередньо протидію корупції в даній сфері слід зазначити Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції і Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України [8, с. 256]. Слід, зазначити, що правоохоронним органами важко боротись з незаконною пересадкою органів та тканин людини, оскільки співробітники поліції не мають достатніх знань в даній галузі.

Однією з найбільш ефективних протидій корупції в даній сфері, можна вважати легалізацію пересадки органів та тканин особам, які цього потребують. Варто змінити законодавство в цій сфері та внести зміни, щодо осіб, яким може здійснюватись трансплантація. Тобто, щоб трансплантація органів могла здійснюватись не тільки близьким особам, але й особам, які укладуть контракт з донором.

Список використаних джерел:

1. Оборот органів, тканей и клеток и торговля людьми с целью извлечения органов. Совместное исследование Совета Европы и Организации Объединенных Наций (Генеральный директорат Совета Европы по правам человека и правовым вопросам, 2009 год). 17 с.
2. Експрес дані Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, 2017 рік. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/11653_Protidiya_torgivli_lyudmi_vid_vikrittya_verbuvalnikiv_narkokurriv_do_zatrimannya_OZN_FOTO_INFOGRAFIKA.
3. Дані, щодо стану корупції в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції.
4. Офіційний сайт Уніан. URL: <https://www.unian.ua/society/10339974-80-tisyach-za-nirku-i-fiktivni-shlyubi-z-inozemcyami-zhurnalisti-z-yasuvالي-yak-pracyuye-chorniy-rinok-transplantologiji-v-ukrajini-video.html>.
5. Головкін Б. М. Торгівля органами людини: українські реалії. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 22-26.
6. Ілляшенко О. В. Запобігання незаконній торгівлі органами і тканинами людини в Україні та інших європейських країнах (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.18. Національна академія адвокатури. К., 2016. 302 с.
7. Головкін Б. М. Антинаркотична політика держави: у світлі реформування концептуальних засад. *Актуальні проблеми кримінологічної політики України*: мат. міжвуз. наук.-теоретичної конф. (м. Київ, 25 квітня 2012 р.). К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 37-30.
8. Головкін Б. М. Механізм запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 254-259.

References:

1. Oborot orhanov, tkanei y kletok y torhovlia liudmy s tseliu yzvlachenya orhanov. Sovmestnoe yssledovanye Soveta Evropi y Orhanyzatsyy Obedynennikh Natsyi (Heneralnii dyrektorat Soveta Evropi po pravam cheloveka y pravovim voprosam, 2009 hod). 17 s.
2. Ekspres dani Departamentu borotby zi zlochynamy, pov'iazanymy z torhivleiu liudmy, 2017 rik. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/11653_Protidiya_torgivli_lyudmi_vid_vikrittya_verbuvalnikiv_narkokurriv_do_zatrimannya_OZN_FOTO_INFOGRAFIKA.
3. Dani, shchodo stanu koruptsii v Ukraini. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції.

4. Ofitsiinyi sait Unian. URL: <https://www.unian.ua/society/10339974-80-tisyach-za-nirku-i-fiktivni-shlyubi-z-inozemcyami-zhurnalisti-z-yasuvai-yak-pracyuye-chorniy-rinok-transplantologiji-v-ukrajini-video.html>.

5. Holovkin B. M. Torhivlia orhanamy liudyny: ukrainski realii. *Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava*. 2016. № 27. S. 22-26.

6. Illiashenko O. V. Zapobihannia nezakonnii torhivli orhanamy i tkanynamy liudyny v Ukraini ta inshykh yevropeiskykh krainakh (porivnialno-pravove doslidzhennia): dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.18. Natsionalna akademiia advokatury. K., 2016. 302 s.

7. Holovkin B. M. Antynarkotychna polityka derzhavy: u svitli reformuvannia kontseptualnykh zasad. *Aktualni problemy kryminolohichnoi polityky Ukrainy: mat. mizhvuz. nauk.-teoretychnoi konf. (m. Kyiv, 25 kvitnia 2012 r.)*. K.: Nats. akad. vnutr. sprav, 2012. S. 37-30.

8. Holovkin B. M. Mekhanizm zapobihannia koruptsii. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2018. № 4. S. 254-259.